

Monika Parchomiuk

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID 0000-0002-0756-4242

Przydatność konstruktu *coparenting* w badaniach rodziców z dzieckiem niepełnosprawnym

Usefulness of the coparenting construct in studies of parents of a child with a disability

Abstract: The aim of the article is to discuss the potential importance of the coparenting construct in learning about the essence of specific problems in the field of psychosocial functioning of families with a disabled child. Coparenting is a complex construct whose theoretical and empirical usefulness has been proven in many studies involving parents of non-disabled children. Coparenting describes how parents coordinate their shared responsibility for raising their children by supporting or undermining each other's parenting efforts. There are several theoretical propositions explaining its essence and context. This paper presents the basic assumptions of coparenting based on M. Feinberg's model. Selected trends illustrating its significance for the quality of marital life as well as for the development and functioning of children at different ages are shown. The authors present the results of current studies illustrating the role of coparenting in analyzing the situation of families with a disabled child. The authors also identify categories of issues in which the co-parenting analysis can provide important explanations, including the involvement of fathers or parental adaptation to life with a child with a disability. Some difficulties that may accompany implementing research using the construct are highlighted.

Keywords: coparenting, ecological model, parental relations, marital relations, children with disabilities.

Wprowadzenie

W niniejszym opracowaniu stosuje się termin anglojęzyczny *coparenting*¹, który ma swoje ugruntowanie w literaturze obcej. Nie znaleziono jego tłumaczenia na język polski, które oddawałoby właściwie istotę pojęcia. Sabina Więsyk i Bogusława Lachowska (2020) stosują termin współpraca rodzicielska, jednak wydaje się, że nie obejmuje on w pełni wszystkich aspektów składających się na ten złożony i dynamiczny konstrukt. Dosłowne tłumaczenie „współrodzicielstwo” może powodować problemy interpretacyjne, bowiem w znaczeniu potocznym występuje ono jako określenie specyficznego współczesnego zjawiska społecznego polegającego na podejmowaniu wspólnych obowiązków rodzicielskich przez osoby niebędące w związku, ani formalnym, ani uczuciowym.

Coparenting jest konstruktem teoretycznym, którego założenia potwierdzono w licznych badaniach, przede wszystkim z udziałem rodziców dzieci pełnosprawnych. Wykazano jego duże znaczenie praktyczne, w tym z perspektywy środowiska wychowania dziecka, ale też związku małżeńskiego i przystosowania rodziców. Na przestrzeni wielu lat (szersze zainteresowanie *coparenting* można datować na początek lat dwutysięcznych) opracowano szereg programów profilaktycznych oraz interwencyjnych ukierunkowanych na wzmacnianie pozytywnych aspektów *coparenting* oraz osłabianie negatywnych, wykazując ich skuteczność w różnych grupach. Zgromadzony dotychczas materiał empiryczny daje solidne podstawy dla uznania teoretycznej i praktycznej wartości konstruktu. W tym kontekście zaskakujące wydaje się stosunkowo niewielkie zainteresowanie nim w badaniach z udziałem rodziców wychowujących dziecko z niepełnosprawnością. Systematyczna analiza baz przeprowadzona na potrzeby tego opracowania (m.in. Academic Search Ultimate, APA PsycArticles, Web of Science, Scopus oraz Google Scholar), z włączeniem określonych terminów wyszukiwania, wykazała duże zasoby prac poświęconych *coparenting* u rodziców dzieci pełnosprawnych (powyżej 10 tysięcy, bez ograniczeń czasowych oraz rodzaju pracy) oraz bardzo nieliczne w odniesieniu do matek i ojców wychowujących dziecko z niepełnosprawnością (około 30). Na gruncie polskim nie znaleziono publikacji, której tytuł czy słowa kluczowe pozwoliłyby zidentyfikować *coparenting* (w wersji oryginalnej lub tłumaczonej) jako przedmiot zainteresowania badaczy². Celem

¹ Takiego terminu używa M. Feinberg, którego teoria będzie podstawą analizy.

² Wyjątkiem jest publikacja S. Więsyk oraz B. Lachowskiej (2020). Autorki pracują nad adaptacją skali Feinberga do badania *coparenting* (Księga abstraktów. II Ogólnopolska Konferencja Parentologiczna Rodzicielstwo w zmieniającym się świecie 15-16.06.2021).

tego opracowania jest syntetyczne przedstawienie założeń teorii *coparenting* i ustalonych dotychczas tendencji pokazujących jego znaczenie. Ta ostatnia kwestia będzie szerzej omówiona w nawiązaniu do badań z udziałem rodziców dzieci z niepełnosprawnością. Kluczowym aspektem podjętych analiz będzie wyłonienie kategorii analitycznych w problematyce rodzicielskiego funkcjonowania w sytuacji wychowania dziecka z niepełnosprawnością, w których konstrukt *coparentingu* wydaje się użyteczny. Wskazane zostaną pożądane kierunki badań, ale też potencjalne ich ograniczenia.

Teoria *coparenting* i wyniki jej empirycznej weryfikacji

Uważa się, że *coparenting* może występować nie tylko w diadzie tworzonej przez matkę i ojca, ale również inne osoby pełniące obowiązki rodziców (Van Egeren i Hawkins, 2004; Hock i Mooradian, 2013). W tym opracowaniu będzie on analizowany w kontekście diady matka-ojciec. Ogólnie mówiąc, *coparenting* opisuje, w jaki sposób rodzice koordynują swoją wspólną odpowiedzialność za wychowanie dzieci, wspierając lub podważając wzajemne wysiłki rodzicielskie (Lau i Power, 2020). Tego typu relacja jest odróżniana od małżeńskiej (partnerskiej) (Feinberg, 2003). Zasadne jest uznanie, że *coparenting* zaczyna się od pojawienia się dziecka w życiu rodziców (jego urodzenia, adopcji), a nie w toku oczekiwania na nie. Pewne wyobrażenia, jakie rodzice tworzą na temat dziecka i rodzicielstwa zostają zweryfikowane w toku doświadczeń związanych z wychowaniem (Hock i Mooradian, 2013). Na przestrzeni czasu, w miarę zainteresowania konstruktami i doceniania jego znaczenia, ale też zbierania dowodów empirycznych w badaniach jakościowych i ilościowych, powstawały różne teorie wyjaśniające jego istotę (Feinberg, 2002; 2003; McHale, Kuersten-Hogan i Rao, 2004; Van Egeren i Hawkins, 2004). Można tutaj mówić o pewnej różnorodności widocznej m.in. w komponentach *coparenting* czy też uznaniu jego podmiotów, korelatów oraz mechanizmów działania. Wszystkie te teorie łączy jednak założenie, że *coparenting* nie jest jednolitym konstruktami, ale złożonym z elementów, pozytywnych i negatywnych. Kluczowe znaczenie ma koordynacja i współpraca oraz wsparcie, zapewniające dobre samopoczucie wszystkim członkom rodzinnego systemu. Teoria *coparenting* w wersji opracowanej przez Marka Feinberga wydaje się najbardziej przydatna, z uwagi na nawiązanie do innych ról podejmowanych przez matki i ojców (np. zawodowych) oraz odniesienie do teorii ekologicznej, która jest uznawana za istotną w wyjaśnianiu funkcjonowania rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym (por. Portes i Vieira, 2020). W pierwotnej wersji teorii M. Feinberg wyłonił 4 elementy *coparenting*, zaznaczając że są one w pewnym stopniu powiązane ze sobą: 1)

zgoda w wychowaniu dzieci, oznaczająca stopień, w jakim rodzice dzielą wartości, oczekiwania i style wychowania (brak zgodności wymaga negocjacji i kompromisu); 2) podział pracy obejmujący zadania i obowiązki związane z opieką nad dziećmi (kluczowa jest satysfakcja z tego podziału); 3) wsparcie, zwłaszcza afirmacyjne, potwierdzające uznanie kompetencji i wysiłków drugiego rodzica, podtrzymywanie zasadności decyzji rodzicielskich i autorytetu/ podważanie (*undermining*) autorytetu drugiego rodzica, pogarda, krytyka, obwinianie; 4) wspólne zarządzanie rodziną, a zatem interakcjami rodzinnymi, zachowaniami, komunikacją, unikanie koalicji rodzic-dziecko, zrównoważenie interakcji rodziców z dziećmi (Feinberg, 2002, 2003; Feinberg i Brown, 2012). Komponenty zostały uzupełnione z czasem, w drodze badań jakościowych rodziców, o kolejny – bliskość oparta na rodzicielstwie (Feinberg i Kan, 2008; Feinberg i Brown, 2012). Autorzy odróżniają ją od wsparcia, pisząc: „bliskość oparta na rodzicielstwie wywodzi się ze wspólnego celebrowania rozwoju dziecka, wspólnej pracy zespołowej i obserwowania rozwoju partnera jako rodzica” (Feinberg i Kan, 2008, s. 254). W swojej teorii M. Feinberg (2003) zakłada, że role rodzicielskie nie muszą być równe w zakresie władzy czy odpowiedzialności.

Ekologiczny model *coparenting* tworzy układ złożonych czynników, których charakter działania w obrębie konstruktów specyfikuje je jako jego korelaty. Należą do nich:

- a) wsparcie ze strony środowiska/stres o genezie środowiskowej (np. stres wynikający z trudności finansowych, stres w pracy, konflikty praca-rodzina);
- b) indywidualne właściwości rodziców (jak postawy, np. oczekiwania ról płci, zdrowie psychiczne);
- c) właściwości dziecka (jak temperament);
- d) ogólna relacja między rodzicami.

Czynniki te pozostają ze sobą w zależności. Model zawiera również wskazania na mediującą i moderującą rolę *coparenting*, która zaznacza się w zakresie relacji między wymienionymi czynnikami środowiskowymi i personalnymi a przystosowaniem rodziców i przystosowaniem dziecka oraz rodzicielstwem (Feinberg, 2003).

Badania potwierdziły, że dla jakości *coparenting* istotne są rodzicielskie postawy, które wywodzą się z doświadczeń zyskanych w rodzinach generacyjnych (Stright i Bales, 2003). Nie wszystkie badania potwierdzają rolę właściwości dziecka, takich jak wiek, płeć czy temperament (Stright i Bales, 2003). Zgromadzono również dowody wskazujące na istotne negatywne znaczenie stresu dla *coparenting*, w tym codziennych stresorów, stresu

rodzicielskiego, trudności finansowych oraz obciążenia wymaganiami pracy (Riina i Feinberg, 2018). Potwierdzono pozytywny udział wsparcia środowiskowego, ale też korzystnych aspektów pracy zawodowej, jak satysfakcja (Riina i Feinberg, 2018).

Wykazano zakładane mechanizmy działania *coparenting* w kontekście funkcjonowania związku oraz rozwoju dziecka. Ustalono znaczenie *coparenting* dla kształtowania określonej jakości relacji małżeńskiej (Le, McDaniel, Leavitt i Feinberg, 2016), ale też istotną rolę tej ostatniej dla jakości *coparenting* (Christopher, Umemura, Mann, Jacobvitz i Hazen, 2015; Liu i Wu, 2018; Peltz, Rogge i Sturge-Apple, 2018). Wykazano rolę (w tym mediacyjną oraz efekt w diadach) *coparenting* w kształtowaniu wskaźników psychicznego przystosowania dzieci, rozwoju ich funkcji poznawczych (Camisasca, Miragoli, i Di Blasio, 2019; Coates i in., 2019; Zou, Wu, Huang i Liu, 2020; Altenburger i Schoppe-Sullivan, 2021; Kolsky i Gee, 2021), jego znaczenie dla społecznych relacji dziecka (Perrier i in., 2020) oraz osiągnięć edukacyjnych (McLeod, Johnson, Cryer-Coupet i Mincy, 2019).

Zdaniem M. Feinberga (2002) *coparenting* krystalizuje się z czasem, tworząc względnie stały wzorzec oparty na doświadczeniach rodziców. Są jednak pewne okresy krytyczne, w których pojawiają się szczególne problemy wymagające rodzicielskiej adaptacji. Może to być czas podjęcia nauki w szkole czy okres dojrzewania (Feinberg, 2002; Riina i Feinberg, 2018). Zmiany mogą mieć różny charakter, w zależności od komponentu *coparenting*, ale także płci rodzica (Richardson, 2012). Z tej perspektywy użyteczne wydają się badania podłużne (m.in. Le i in. 2016; Perrier, Bernier, Dirks, Daspe i Larose-Grégoire, 2020; Altenburger i Schoppe-Sullivan, 2021).

Badania *coparenting* z udziałem rodziców dzieci z niepełnosprawnością

Zauważa się wzrost zainteresowania problematyką w ostatnich latach (tabela 1). W obszarze dostępnych badań znalazły się ilościowe i jakościowe. Znaczenie tych pierwszych wyraża się w pokazaniu mechanizmów działania *coparenting* z perspektywy określonych zmiennych opisujących funkcjonowanie rodziców oraz dziecka, ale też wskazaniu na jego determinanty. Badania jakościowe z kolei dostarczyły podstaw dla poznania rodzicielskich doświadczeń, w zakresie których krystalizują się określone wymiary konstruktów.

Wyniki analiz potwierdzają tendencje ustalone u rodziców dzieci pełnosprawnych, jeśli uwzględnimy zmienne, jak jakość życia małżeńskiego czy stres rodzicielski (tabela 1). Nieliczne badania mają charakter porównawczy i obejmują grupę odniesienia, jaką mogą być rodzice dzieci pełnosprawnych.

Wydaje się, że rola specyficznych właściwości dziecka związanych z jego niepełnosprawnością może być mniejsza dla *coparenting* niż inne zmienne (Downes i Cappe, 2021), jednak ten wniosek wymaga dalszych analiz, bowiem wiele z dotychczasowych badań koncentrowało się na dzieciach z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD). Wiek dzieci rodziców był zróżnicowany, jednak rzadko *coparenting* analizowano w ujęciu longitudinalnym, co jest bardzo ważne z perspektywy na przykład sprawdzania jego jakości w przełomowych okresach rozwoju, stanowiących wyzwanie dla rodzicielskiej adaptacji.

Analizując tendencje pochodzące z badań należy podkreślić wielorakość ujęcia samego *coparenting*, ale też uwzględnianie wybranych jego aspektów. Różnice w przyjętych wskaźnikach, najczęściej związane z zastosowaną metodą czy narzędziem, utrudniają możliwość generalizowania wniosków, tym bardziej że są one poparte stosunkowo nielicznymi eksploracjami.

Tabela 1. Zestawienie badań uwzględniających problematykę *coparenting* u rodziców dzieci z niepełnosprawnością (układ chronologiczny)

Badana grupa; wiek dzieci (przedział wieku/średnia-M) (autor badań)	Ważniejsze ustalenia
Rodzice dzieci z NI oraz dzieci pełnosprawnych; 5 miesięcy- 5 lat (Norlin i Broberg, 2013)	Różnica między grupami w zakresie <i>coparenting</i> jedynie na poziomie zbliżonym do istotnego; jakość życia małżeńskiego istotna dla poczucia dobrostanu rodziców dzieci z NI w pierwszym pomiarze; <i>coparenting</i> istotny dla przyszłego poziomu dobrostanu (mierzonego po roku).
Rodzice dzieci z ASD; poniżej 13 roku życia (May, Fletcher, Dempsey i Newman, 2015)	Mediacyjna rola <i>coparenting</i> w odniesieniu do relacji: samoskuteczność i stres rodziców.
Rodzice dzieci z trudnymi zachowaniami (nieprecyzyjne dane); 36-71 miesięcy (Mendez, Loker, Fefer, Wolgemuth i Mann, 2015)	Przejawy komponentów <i>coparenting</i> (wg teorii Feinberga) w narracjach rodziców oraz ich wskaźniki wywiedzione z doświadczeń rodziców.
Rodzice dzieci z ASD; M=10 lat (Sim, Cordier, Vaz, Netto i Falkmer, 2015)	Istotne znaczenie diagnozy dziecka i trudności w zabezpieczeniu jego potrzeb zdrowotnych (czynnik środowiskowy) dla nasilania niekorzystnych aspektów <i>coparenting</i> .

Rodzice dzieci z ASD; 2-12 lat (May, St George, Fletcher, Dempsey i Newman, 2017)	Przejawy pozytywnych i negatywnych komponentów <i>coparenting</i> w rodzicielskich doświadczeniach związanych z wychowaniem dziecka z ASD.
Rodzice dzieci z ASD; 5-13 lat (Thullen i Bon-sall, 2017)	Słaby dodatni związek konfliktu z zachowaniami trudnymi dziecka w czasie karmienia; negatywne związki stresu rodzicielskiego z korzystnymi wymiarami <i>coparenting</i> (zgoda i wsparcie) oraz pozytywne z niekorzystnymi (konflikt).
Ojcowie dzieci z ASD; 4-11 lat (Bloom, 2019)	Brak istotnego znaczenia wsparcia rodzicielskiego dla zaangażowania i motywacji ojców; negatywne powiązanie zaangażowania ze stresem.
Rodzice (głównie matki) dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym; 0-12 lat (De Souza, Ramos i Silva, 2019)	Związek niskiej jakości <i>coparenting</i> z płcią dziecka (dziewczynki), niekorzystaniem dziecka z edukacji, niską sprawnością ruchową; z młodszym wiekiem opiekunów, nieobecnością drugiego opiekuna, wielopokoleniowością rodzin; związek wysokiego nasilenia konfliktu i słabej współpracy z niskim poczuciem własnej skuteczności.
Ojcowie dzieci ze złożoną niepełnosprawnością (m.in. głuchoniewidome); od 3 roku życia (Pancsofar, Petroff, Rao i Mangel, 2019)	Dominująca rola matek w koordynowaniu edukacji dziecka powodowana ich większą wiedzą (w ocenie ojców) oraz bardziej przyjaznym dla nich środowiskiem edukacji („uprzywilejowana” pozycja matek); brak współpracy ze szkołą jako przyczyna mniejszej wiedzy ojców i ich słabszego zaangażowania; wspierająca rola ojców.
Rodzice dzieci z ASD; M=11 lat (Chang i Leung, 2020)	Pozytywny związek nasilenia zaburzeń u dziecka ze stresem rodzicielskim oraz konfliktami w relacji <i>coparenting</i> ; pozytywny związek <i>coparenting</i> z nasileniem konfliktów małżeńskich.
Matki dzieci z NI; M=18 lat (Leung, 2020)	Pozytywny związek między satysfakcją małżeńską a <i>coparenting</i> .
Rodzice dzieci z ASD, 3-7 lat (Portes i Vieira, 2020)	Występowanie pozytywnych i negatywnych komponentów <i>coparenting</i> w kontekście rodzicielskich doświadczeń związanych z wychowaniem dziecka z ASD.
Ojcowie dzieci z ASD oraz z ASD i NI; M=7 lat (Rafferty, Tidman i Ekas, 2020)	<i>Coparenting</i> jako temat wynikający z narracji ojców; dążenie do rodzicielskiej współpracy w decydowaniu o opiece i przyszłości dziecka, podział zadań w zakresie opieki, terapii oraz edukacji z większym udziałem matek oraz wspierającą rolą ojców.
Rodzice dzieci z różnymi zaburzeniami, w tym ID, ASD, zaburzeniami mowy i słuchu; 6-9 lat; 2 badania (Rosencrans i McIntyre, 2020)	1. Poczucie rodzicielskiej samoskuteczności jako zmienna mediująca relację negatywny <i>coparenting</i> -trudne zachowania dziecka u głównych opiekunów. 2. Brak mediacyjnej roli rodzicielskich zachowań w relacji jakości <i>coparenting</i> -zachowania trudne dziecka.

Rodzice dzieci z niepełnosprawnością rozwojową oraz dzieci pełnosprawnych; 3-17 lat (Bentenuto, Mazzoni, Giannotti, Venuti i deFalco, 2021)	Brak zmian w zakresie <i>coparenting</i> w obu grupach w czasie lockdownu (potwierdzenie względnej stabilności konstruktu); moderująca rola <i>coparenting</i> w relacji czas spędzany z dzieckiem i stres rodziców: u rodziców dzieci z niepełnosprawnością niska jakość <i>coparenting</i> związana z większym stresem, gdy rodzice spędzają więcej czasu z dzieckiem.
Ojcowie dzieci z głęboką i wieloraką niepełnosprawnością; 10 miesiąc-6 rok życia (Sato i Araki, 2022)	<i>Coparenting</i> jako istotny aspekt zaangażowania ojców w wychowanie dziecka: dzielenie informacji na temat potrzeb i problemów rozwojowych dziecka między rodzicami, wspólne podejmowanie decyzji; istotne znaczenie matczynego zaufania i aprobaty dla zaangażowania ojców.

Przydatność konstruktu *coparenting* w badaniach problematyki rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym

Biorąc pod uwagę dotychczasowe osiągnięcia obrazujące rolę *coparenting* w kształtowaniu określonych aspektów funkcjonowania rodziców i dzieci, ale też zagadnienia ważne dla zrozumienia istoty wychowania dziecka ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi, można wskazać następujące, powiązane ze sobą, obszary analiz:

1. Zaangażowanie ojców w obowiązki opiekuńczo-wychowawcze. Dotychczasowe doniesienia wskazują na wiele uwarunkowań zaangażowania ojców dzieci z niepełnosprawnością w obowiązki opiekuńczo-wychowawcze (m.in. Brągiel i Kaniok, 2014). Należy uwzględnić fakt, że bezpośrednia partycypacja ojca w tym zakresie nie powinna stanowić wyłącznego wymiaru oceny. Istotne są bowiem również takie komponenty jak emocjonalne zaangażowanie, dostępność oraz dzielenie odpowiedzialności. Możliwość zaangażowania w tych wymiarach daje sposobność rozwijania rodzicielskich kompetencji (w tym rodzicielskiej samoskuteczności, Feinberg, 2003) i utrzymania satysfakcji w relacji *coparenting*, nawet jeśli cechują ją różnice w fizycznym zaangażowaniu w obowiązki, różnice w wiedzy czy autorytecie (May i in., 2017). Badacze podkreślają, że konieczne jest uwzględnianie satysfakcji z podziału obowiązków, bowiem to ona, jako wskaźnik realizacji oczekiwań rodzica, w największym zakresie wyznacza jakość rodzicielskiego przystosowania w różnych wymiarach (Feinberg, 2003). W kontekście zaangażowania matek i ojców oraz niekorzystnych zjawisk obserwowanych w rodzinach z dzieckiem niepełnosprawnym, jak triangulacja matka-dziecko oraz wykluczenie ojca, warto przyjrzeć się rodzicielskim postawom, których geneza tkwi zarówno w cechach osobowości matek i ojców, jak i ich życiowych doświadczeniach (w tym na przykład związanych z własną niepełnosprawnością). Interesującą propozycję opisującą wzorce rodzicielskiego

funkcjonowania w zakresie *coparenting* przedstawiają Robert Kaufman i Daniel Pickar (2017). Mają one potencjalne znaczenie nie tylko dla środowiska wewnątrzrodzinnego, ale także współpracy rodziny ze środowiskiem zewnętrznym (np. specjalistami).

2. Godzenie ról rodzicielskich i zawodowych. Sprawdzenie, jakie znaczenie dla *coparenting* mają zmienne ze środowiska pracy rodziców, w tym dostępność rozwiązań sprzyjających godzeniu ról. Badania potwierdzają występowanie konfliktu i wzbogacenia u rodziców z dziećmi z niepełnosprawnością (Brown i Summer, 2019; Parchomiuk, 2020), rzadko jednak analizy ich korelatów koncentrują się na omawianym tu konstrukcie, zwłaszcza w ujęciu diadycznym.

3. Wsparcie ze strony środowiska pozarodzinnego, w tym rodziny generacyjnej dla jakości *coparenting*. Niektóre badania pokazują mniejszą dostępność wsparcia i satysfakcję z niego u rodziców dzieci z niepełnosprawnością, wskazują na zjawisko społecznej izolacji i samoizolacji rodzin (np. Boehm i Carter, 2016). Zgodnie z modelem ekologicznym *coparenting* uwarunkowania środowiskowe są istotne dla jakości konstruktów, podobnie jak doświadczenia wyniesione z rodziny generacyjnej (wzorce ról rodzicielskich).

4. Satysfakcja małżeńska. Model ekologiczny *coparenting*, ale też przytaczane wcześniej badania potwierdzają istotne związki, pośrednie lub bezpośrednie, między oboma konstruktami. Ich jednoczesna analiza pozwoli być może na wykrywanie mechanizmów pogarszania jakości relacji małżeńskich u rodziców dzieci z niepełnosprawnością, na co wskazują niektóre badania (np. Saini i in., 2015).

5. Przystosowanie do życia z dzieckiem z niepełnosprawnością. Analiza tego konstruktów, traktowanego obecnie jako dynamiczny w przebiegu życia, obejmuje przede wszystkim określenie indywidualnych jego wskaźników (Parchomiuk, 2018). Wartościowe poznawczo byłoby zbadanie tej dynamiki w ujęciu diadycznym w badaniach podłużnych. Warto sprawdzić, w jakiej mierze *coparenting* może stanowić element takiego przystosowania.

Traktując przystosowanie jako konstrukt dynamiczny zmieniający się pod wpływem życiowych doświadczeń rodziców i dziecka, należy mieć na uwadze konieczność diagnozowania *coparenting* w okresach krytycznych. Potencjalnie do takich można zaliczyć okres diagnozy i związane z nim konsekwencje w postaci podjęcia działań terapeutycznych, edukacji, dojrzwania i wchodzenia w dorosłość. Trzeba pamiętać, że w przypadku większych ograniczeń dziecka z niepełnosprawnością osiągnięcie dorosłości nie kończy intensywnej opieki rodzicielskiej, jednak przynosi nowe wyzwania

dla *coparenting*, jak na przykład planowanie miejsc życia i zabezpieczenia potrzeb w miarę starzenia się rodziców.

Przydatność *coparenting* należy rozważyć również ze względów praktycznych. Określone strategie terapeutyczne ukierunkowane np. na radzenie sobie z trudnymi zachowaniami dziecka (np. w ASD), ale także indywidualne programy edukacyjne, wymagają współpracy z rodzicami (Kaufman i Pickar, 2017). Kluczowe jest w tym poznanie aspektów rodzicielstwa, które współtworzą określone warunki socjalizacji dziecka (Norlin, 2017). Analiza *coparenting* pozwala zdiagnozować istotę rodzicielstwa nie tylko w aspekcie indywidualnym (macierzyństwa i ojcostwa), ale też diadycznym (Thullen i Bonsall, 2017). Badania potwierdzają również użyteczność stosowania specjalnych programów ukierunkowanych na wzrost pozytywnego *coparenting* w różnych jego wymiarach w przypadku rodziców dzieci z niepełnosprawnością (Mendez i in., 2019; Yingling, Hock, Feinberg i Holbert, 2020). Wychowanie dziecka ze specjalnymi potrzebami dostarcza wielu wyzwań i rodzi konieczność podejmowania różnorodnych zadań (Saini i in., 2015). Istnieje tutaj potencjalnie więcej obszarów, w których rodzice muszą podejmować współpracę na poziomie decyzyjnym i wykonawczym. Podkreśla się, że dostęp do wsparcia specjalistycznego, w tym informacyjnego czy instrumentalnego, może ułatwiać rodzicom budowanie porozumienia w kwestii wychowania dziecka (Rosencrans i McIntyre, 2020).

Coparenting zakłada dwukierunkowość oddziaływań rodzicielskich: każde działanie jednego partnera wywołuje zmianę u drugiego i jest wywoływane przez zachowanie drugiego (Van Egeren i Hawkins, 2004). Najbardziej przydatne jest badanie w diadach wymagające bardziej zaawansowanych analiz statystycznych, potencjalnie większej liczebności grupy. Rodzi to trudności praktyczne wynikające z niskiej motywacji ojców do udziału w badaniach. Nie ma tutaj miejsca na rozważanie przyczyn takiego stanu, niemniej jednak wielu badaczy ogranicza się do analizy perspektywy matek, szczególnie w tych badaniach, które nie wymagają specyfikacji płci. Innym problemem może być dostępność narzędzi do badania konstruktów. Rozwiązaniem jest adaptacja narzędzi gotowych (np. *The Coparenting Relationship Scale*). Pojawia się pytanie o ich trafność w analizowaniu specyfiki sytuacji rodziców z dzieckiem niepełnosprawnym. Jakkolwiek autorzy przytaczanych badań korzystali ze skal ogólnych, warto się zastanowić nad opracowaniem narzędzi dostosowanych do problemów tej grupy. Z drugiej jednak strony, specjalna skala nie pozwoli na analizy typu *cross-sectional* z włączeniem rodziców dzieci pełnosprawnych jako grupy porównawczej.

Realizując badania *coparenting* z udziałem rodziców dzieci z niepełnosprawnością należy wziąć pod uwagę zmienne opisujące funkcjonowanie dziecka (np. jego status funkcjonalny, zachowania trudne), z uwzględnieniem takich, które odzwierciedlają konsekwencje wynikające z jego niepełnosprawności. Zgodnie z modelem ekologicznym *coparenting* mogą one stanowić istotne jego korelaty.

Podsumowanie

W tym opracowaniu pokazano podstawowe założenia teoretyczne oraz wyniki badań w zakresie *coparenting*. Potwierdzają one użyteczność konstruktu w analizie sytuacji rodzin wychowujących zarówno dzieci pełnosprawne, jak i dzieci z różnymi ograniczeniami w rozwoju. Dowody empiryczne pokazują, że *coparenting* jest zmienną istotnie związaną z funkcjonowaniem rodziców w wymiarze osobistym, w diadzie partnerskiej, ale też z rozwojem dziecka i jego przystosowaniem psychospołecznym. Przydatność analiz dotyczących *coparenting*, mechanizmów jego działania oraz korelatów, zawiera się nie tylko w aspekcie poznawczym, ale przede wszystkim praktycznym. Może być on istotny dla planowania działań edukacyjnych, rehabilitacyjnych i wspierających dziecko z niepełnosprawnością przy współpracy rodziców.

Opracowanie to nie wyczerpuje niezwykle złożonej problematyki, ze względu na ograniczenia objętościowe niektóre zagadnienia zostały jedynie zasygnalizowane. Zamierzeniem autora było przede wszystkim zainteresowanie badaczy na rodzimym gruncie oraz pokazanie/przypomnienie użyteczności tej problematyki.

Bibliografia:

- Altenburger, L. E., Schoppe-Sullivan, S. J. (2021). Contributions of parenting quality and coparenting relationship quality to the development of child executive functioning. *Early Childhood Research Quarterly*, 57, 133-143.
- Bentenuto, A., Mazzoni, N., Giannotti, M., Venuti, P., de Falco, S. (2021). Psychological impact of Covid-19 pandemic in Italian families of children with neurodevelopmental disorders. *Research in Developmental Disabilities*, 109.
- Bloom, J. L. (2019). *The influence of coparenting support on fathers' involvement with their children with autism*. Electronic Theses and Dissertations. <https://scholar.uwindsor.ca/etd/7800> (dostęp: 2.02.2022)
- Boehm, T. L, Carter, E. E. (2016). A systematic review of informal relationships among parents of individuals with intellectual disability or

- autism. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 41, 173–190.
- Brağiel, J., Kaniok, P. E. (2014). Demographic variables and fathers' involvement with their child with disabilities. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 14, 43–50.
- Brown, T. J., Sumner, K. E. (2019). Cross national examination of work family in parents of children with disabilities using a bioecological model. *Child & Youth Care Forum*, 48, 703–718.
- Camisasca, E., Miragoli, S., Di Blasio, P., Feinberg, M. (2019). Co-parenting mediates the influence of marital satisfaction on child adjustment: the conditional indirect effect by parental empathy. *Journal of Child & Family Studies*, 28, 519-530.
- Chang, K. K. S., Leung, D. C. K. (2020). The impact of child autistic symptoms on parental marital relationship: parenting and coparenting processes as mediating mechanisms. *Autism Research*, 13, 1516–1526.
- Christopher, C., Umemura, T., Mann, T., Jacobvitz, D., Hazen, N. (2015). Marital quality over the transition to parenthood as a predictor of coparenting. *Journal of Child & Family Studies*, 24, 3636-3651.
- Coates, E. E., Tran Q., Le Y., Phares, V. (2019). Parenting, coparenting, and adolescent adjustment in African American single-mother families: an actor-partner interdependence mediation model. *Journal of Family Psychology*, 33, 649-660.
- De Souza, P. B. M., Ramos, E. M., Silva, S. S. (2019). Coparental relationship and self-efficacy of caregivers of children with cerebral palsy. *Paidéia*, 29.
- Downes, N., Cappe, E. (2021). Coparenting a child on the autism spectrum: a systematic review and call for research. *Journal of Child and Family Studies*, 30, 388–402.
- Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: a framework for research and intervention. *Parenting: Science and Practice*, 3, 95–131.
- Feinberg, M. E., Brown, L. D., Kan, M. L. (2012). A multi-domain self-report measure of coparenting. *Parenting: Science and Practice*, 12, 1-21.
- Feinberg, M. E. (2002). Coparenting and the transition to parenthood: a framework for prevention. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5, 173–195.
- Feinberg, M. E., Kan, M. L. (2008). Establishing family foundations: intervention effects on

- coparenting, parent/infant well-being, and parent–child relations. *Journal of Family Psychology*, 22, 253–263.
- Hock, R. M., Mooradian, J. K. (2013). Defining coparenting for social work practice: a critical interpretive synthesis. *Journal of Family Social Work*, 16, 314–331.
- Kaufman, R. L., Pickar, D. B. (2017). Understanding parental gatekeeping in families with a special needs child. *Family Court Review*, 55, 195–212.
- Kolsky, R. M., Gee, C. B. (2021). Coparenting quality mediates the association between intimate partner violence and child behavior problems in low-income, racial and ethnic minority families. *Journal of Child & Family Studies*, 30, 2129–2140.
- Księga abstraktów*. II Ogólnopolska Konferencja Parentologiczna Rodzicielstwo w zmieniającym się świecie 15-16.06.2021. <http://parent-konferencja.home.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2021/06/Ksi%C4%99ga-abstrakt%C3%B3w-II-Og%C3%B3lnopolska-Konferencja-Parentologiczna-2.pdf> (dostęp: 14.10.2021)
- Lau, E. Y. H., Power, T. G. (2020). Coparenting, parenting stress, and authoritative parenting among Hong Kong Chinese mothers and fathers. *Parenting: Science and Practice*, 20, 167–176.
- Le, Y., McDaniel, B. T., Leavitt, C. E., Feinberg, M. E. (2016). Longitudinal associations between relationship quality and coparenting across the transition to parenthood: a dyadic perspective. *Family Psychology*, 30, 918–926.
- Leung, P. W. S. (2020). Impact of fathers' support on marital satisfaction and caregiving strain: viewpoints of mothers of persons with intellectual disability in Hong Kong. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 17, 51–58.
- Liu, C., Wu, X. (2018). Dyadic effects of marital satisfaction on coparenting in Chinese families: Based on the actor-partner interdependence model. *International Journal of Psychology*, 53, 210–217.
- May, C. D., Fletcher, R. J., Dempsey, I., Newman, L. K. (2015). Coparenting competence in parents of children with ASD: a marker of coparenting quality. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47, 2969–2980.
- May, C. D., St George, J. M., Fletcher, R. J., Dempsey, I., Newman, L. K. (2017). Coparenting competence in parents of children with ASD: a marker of coparenting quality. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47, 2969–2980.
- McHale, J. P., Kuersten-Hogan, R., Rao, N. (2004). Growing points for coparenting theory and research. *Journal of Adult Development*, 11, 221–234.

- McLeod, B. A., Johnson, W. E., Cryer-Coupet, Q. R., Mincy, R. B. (2019). Examining the longitudinal effects of paternal incarceration and coparenting relationships on sons' educational outcomes: A mediation analysis. *Children & Youth Services Review*, 100, 362-375.
- Mendez, L. M. R., Loker, T., Fefer, S., Wolgemuth, J. (2015). "Either come together or fall apart": coparenting young children with challenging behaviors. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 4, 74-91.
- Mendez, L. M. R., Berkman, K., Lam, G. Y. H., Dawkins, C. (2019). Fostering resilience among couples coparenting a young child with autism: an evaluation of Together We Are Stronger, *The American Journal of Family Therapy*, 47, 165-182.
- Norlin, D., Broberg, M. (2013). Parents of children with and without intellectual disability: couple relationship and individual well-being. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57, 552-556.
- Pancsofar, N., Petroff, J. G., Rao, S., Mangel, A. (2019). "What I want to do as a father is be there": constructions of school involvement for fathers of children with complex disabilities. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 44, 153-168.
- Parchomiuk, M. (2018). Życie z dzieckiem niepełnosprawnym. Wielowymiarowość przystosowywania się rodziców. *Wychowanie w Rodzinie*, XVII, 305-322.
- Parchomiuk, M. (2020). Work-family balance and satisfaction with roles in parents of disabled children. *Community, Work & Family*, DOI: 10.1080/13668803.2020.1764499
- Peltz, J. S., Rogge, R. D., Sturge-Apple, M. L. (2018). Transactions within the family: Coparenting mediates associations between parents' relationship satisfaction and the parent-child relationship. *Journal of Family Psychology*, 3, 553-564.
- Perrier, R., Bernier, A., Dirks, M., Daspe, M. E., Larose-Grégoire, É. (2020). Longitudinal linkages between coparenting and subsequent friendship quality in middle childhood. *Journal of Child & Family Studies*, 29, 3091-3102.
- Portes, J. R. M., Vieira, M. L. (2020). Coparenting in the family context of children with autism spectrum disorder. *Psicologia em Estudo*, 25, 1-16.
- Rafferty, D., Tidman, L., Ekas, N. V. (2020). Parenting experiences of fathers of children with autism spectrum disorder with or without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 64, 463-474.

- Richardson, S. S. (2012). *Developmental trajectories of marriage, coparenting, and parenting stress for parents of adolescents and young adults with intellectual disability*. Dissertation, Georgia State University, https://scholarworks.gsu.edu/psych_diss/100 (dostęp: 2.02.2022)
- Riina, E. M., Feinberg, M. E. (2012). Involvement in childrearing and mothers' and fathers' adjustment. *Family Relations*, 61, 836 – 850.
- Rosencrans, M., McIntyre, L. L. (2020). Coparenting and child outcomes in families of children previously identified with developmental delay. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 125, 109–124.
- Saini, M., Stoddart, K. P., Gibson, M., Morris, R., Barrett, D., Muskat, B., Nicholas, D., Rampton, G., Zwaigenbaum, L. (2015). Couple relationships among parents of children and adolescents with Autism Spectrum Disorder: Findings from a scoping review of the literature. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 17, 142–157.
- Sato, N., Araki, A. (2022). Fathers' involvement in rearing children with profound intellectual and multiple disabilities. *Journal of Family Nursing*, 28, 57–68.
- Sim, A., Cordier, R., Vaz, S., Netto, J., Falkmer, T. (2017). Factors associated with negative co-parenting experiences in families of a child with autism spectrum disorder. *Developmental Neurorehabilitation*, 20, 83–91.
- Thullen, M., Bonsal, A. (2017). Co-parenting quality, parenting stress, and feeding challenges in families with a child diagnosed with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47, 878–886.
- Van Egeren, L. A., Hawkins, D. P. (2004). Coming to terms with coparenting: implications of definition and measurement. *Journal of Adult Development*, 11, 165-178.
- Więsyk S., Lachowska B. (2020). Współpraca rodzicielska: komunikacja pomiędzy rodzicami. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 47, 114-123.
- Yingling, M. E., Hock, R. M., Feinberg, M. E., Holbert, A. A. (2020). Community-engaged process to adapt evidence-based programs for parents of children with autism spectrum disorder. *Children and Youth Services Review*, 112, b.s.
- Zou, S., Wu, X., Huang, B., Liu, C. (2020). Double-edged effect of coparenting on chinese adolescents' emotional instability: an inconsistent mediation model. *Journal of Child & Family Studies*, 29, 1413-1423.